

ȘCOALA SECUNDARĂ BUCUREȘTEANĂ ÎNTRE ANII 1859—1864

GHEORGHE SMARANDACHE

Din 1859, o dată cu unirea Principatelor și punerea bazelor statului național, învățămîntul avea să intre într-o fază nouă, urmînd un ritm ascendent și din ce în ce mai fecund. Școala trebuia să răspundă nevoii de cadre în creștere continuă în anii construcției României moderne.

Încă din primii ani de domnie a lui Alexandru Ioan Cuza, în domeniul politicii școlare devin dominante ideile privind organizarea unitară a învățămîntului, extinderea instruirii maselor, organizarea școlilor la un nivel superior și orientarea lor spre cerințele economiei naționale. Referindu-se la instrucția publică, Alexandru Ioan Cuza exprima limpede că „în educația bine condusă a poporului se află cele mai bune garanții de ordine, de progres și de patriotism luminat“, iar educația în spiritul iubirii de țară înseamnă a ține seama de direcțiile ei de dezvoltare, „de necesitățile economice, administrative, culturale“¹.

Un mare eveniment cultural din anii 1859—1860, cu consecințe profunde și pentru școală, îl reprezintă înlocuirea alfabetului chirilic cu cel latin în școli și instituțiile publice, fapt remarcat de V. A. Urechia prin cuvintele : „Nu cunoaștem dobîndă (în sens de izbîndă — n.n.) mai mare culturală ca aceea a lepădării alfabetului chirilic în favoarea celui latin în 1850—1860“².

În anul Unirii existau două colegii în Muntenia („Sf. Sava“ la București și cel de la Craiova), iar în Moldova funcționa Școala normală „Vasile Lupu“ din Iași. Într-un scurt răstimp, învățămîntul cunoaște un puternic reviriment³ : s-au înființat, pe teritoriul Moldovei, 25 de școli sătești, precum și clase gimnaziale la Botoșani și Bîrlad ; se pun bazele gimnaziilor „Gheorghe Lazăr“ și „Matei Basarab“ în București, ale universităților din Iași (1860) și București (1864). În ciuda protestelor consulatelor străine, școlile particulare încep să intre sub controlul statului.

¹ Mesajul domnesc din 6 decembrie 1859, în „Monitorul Oficial al Țării Românești“, nr. 148 din 8 decembrie 1859.

² V. A. Urechia, *Opere*, vol. IV, p. 18.

³ În iunie 1859, ca răspuns la însuflețirea cu care poporul luptase pentru Unire, s-a votat de Adunarea electivă de la București înființarea de școli în satele care numărau cel puțin 50 de case. În Comisia Centrală a Principatelor Unite se adoptă, în 4 septembrie 1859, principiul obligativității și gratuității care să fie pus la baza viitoarelor legiuri școlare („Învățătura primară este gratuită și obligatorie pentru fiecare român. Școli primare se vor înființa îndată în toate comunele. O lege va regula cele de cuviință în privirea organizării instrucției publice“).

La 22 septembrie 1859, Al. I. Cuza iscălește actul de transformare a Școlii de legi din București, în Facultatea de Drept, prima facultate cu conducere proprie ce se desprinde definitiv de Colegiul „Sf. Sava“. În octombrie 1859 Vasile Boerescu, în calitate de director al Eforiei școalelor, a alcătuit și publicat primele materiale de îndrumare a învățămîntului modern românesc : *Instrucțiunea pentru directricile și instituții externatelor de fete ; Instrucțiuni pentru inspectorii generali de județe, subinspectorii de plăși și plaiuri și pentru învățătorii comunali.*

Totodată se iau măsuri pentru îmbunătățirea propagandei pedagogice și întărirea administrației școlare. La 17 august se anunță înființarea revistei „Instrucțiunea publică“, prima revistă editată la București în scopul dezbaterii problemelor învățămîntului⁴. În articolul-program semnat de A. T. Laurian, apărut în noiembrie 1859 — în primul număr al revistei, se arăta necesitatea unei noi legislații școlare, în condițiile create de actul de la 24 ianuarie, care să corespundă nevoilor reale ale poporului român. El cerea să se creeze o autoritate superioară independentă de fluctuațiile politice, căreia să i se încredințeze conducerea întregului învățămînt, pentru a se evita dese schimbări făcute în administrația școlară. „Școlile — arăta Laurian în articolul său — au nevoie de o conducere stabilă ; odată adoptat un sistem școlar, acesta să se aplice într-un timp mai îndelungat pentru a i se verifica atît calitatea cit și lipsurile“⁵.

În articolul *Despre instrucția publică*⁶, A. T. Laurian semnală cu satisfacție marele aflux de elevi ce se îndreptau spre Colegiul „Sf. Sava“, relevînd necesitatea înființării unor clase paralele și chiar a unor gimnazii, ceea ce avea să se realizeze anul următor prin deschiderea gimnaziilor „Gh. Lazăr“ și „Matei Basarab“. A. T. Laurian publică și un proiect de organizare a învățămîntului tehnic. „Trebuința de oameni cu cunoștințe tehnice este așa de simțită în România — sublinia el — încît orice demonstrație e de prisos“⁷.

Pe baza unui raport al lui Constantin Crețulescu, ministrul Cultelor și al Instrucțiunii, către Alexandru Ioan Cuza, sînt numiți ca membri în conducerea Eforiei școalelor : Vasile Boerescu (care îndeplinea și funcția de director), Petrache Poenaru, Aristide Ghica, Gh. Costa-Foru și A. T. Laurian⁸.

Noua componență a Eforiei, dominată în trecut de reprezentanții protipendadei, arăta schimbările ce se produceau pe plan politic. Vasile

⁴ La 24 octombrie 1859, Eforia numea ca redactor al „Instrucțiunii publice“ pe A. T. Laurian și se fixa ca termen de apariție a revistei data de 1 noiembrie 1859. La 22 iulie 1859, A. T. Laurian fusese numit profesor de limba și literatura latină la clasele superioare ale Colegiului „Sf. Sava“, o dată cu C. Aristia pentru catedra de limba elină, I. H. Rădulescu pentru limba română iar peste o lună și Ion Maiorescu la istorie (V. A. Urechia, *op. cit.*, *Istoria școalelor*, vol. III, Buc., 1892, p. 180).

⁵ Ilie Popescu Teiușan, Vasile Netea, *August Treboniu Laurian, Viața și activitatea sa*, E.D.P., București, 1970, p. 182.

⁶ Apărut în aceeași revistă, în decembrie 1859.

⁷ Școala tehnică, în „Instrucțiunea publică“, februarie 1860.

⁸ Arh. St. Buc., fond M.C.I.P.T.R., dos. 2649/1859, f. 2—3.

Boerescu era adeptul reformelor școlare în folosul poporului⁹; Petrache Poenaru, fostul director al Eforiei școalelor între 1832—1848, era cunoscut pentru vederile înaintate și marea lui experiență; Aristide Ghica era un sprijinitor sigur și activ al politicii domnitorului; Gh. Costa-Foru, întors dintr-o călătorie de studii în străinătate, elaborase un voluminos raport asupra dezvoltării învățămîntului în țările vizitate. Practic, toți membrii Eforiei școalelor vor acționa cu energie pentru introducerea în învățămînt a unor reforme cu caracter democratic, pentru înfrîngerea opoziției conservatoare¹⁰.

Pentru orașul București, cu o populație de 121734 în 1859¹¹, luînd în calcul totalul elevilor din învățămîntul primar și secundar, rezultă că unul din 22 locuitori învăța carte, ceea ce era desigur insuficient față de cerințele vieții economico-sociale, de interesul pentru carte manifestat de masele populare. Și aceasta în condițiile în care instrucția secundară se concentra mai ales în București, aici fiind cuprinși 888 elevi din totalul de 1254 cîți erau în anul școlar 1859—1860, în toate școlile secundare din Muntenia și Oltenia¹².

Un moment de seamă în istoria școlii românești și a vieții social-culturale a orașului București îl constituie înființarea a încă două gimnazii, unul cu patru clase, ca gimnaziu inferior, și altul numai cu două clase la început, urmînd ca ele să se dezvolte și să devină complete (cu opt clase)¹³. În actul semnat de Alexandru Ioan Cuza la 25 noiembrie 1859 în legătură cu denumirea noilor gimnazii, se preciza că se păstrează vechea denumire a gimnaziului „I-iu sau cel cu opt clase“ de gimnaziul „Sf. Sava“ „ca una ce-i este consacrată printr-un curs îndelungat“, că „gimnaziul al doilea ce este a se deschide de îndată“ pentru anul școlar 1859—1860 „se va denumi gimnaziul Lazăr“, în memoria celui care „a restituit limba română în dreptul său de limbă de studii și a fost reîntemeietorul școalelor naționale din acest principat“; iar gim-

⁹ Ca director al Eforiei școalelor, V. Boerescu (1858—1859) susținea, la sfîrșitul anului școlar, necesitatea ridicării prestigiului cadrelor didactice printr-o mai bună calificare și printr-o salarizare corespunzătoare („Dîmbovița“, nr. 74, iulie, 1859 și nr. 75, 4 iulie 1859).

¹⁰ În discursul rostit la închiderea anului școlar 1860—1861, Ion Maiorescu preciza că s-au realizat unele îmbunătățiri în domeniul învățămîntului: elaborarea și aplicarea unui plan de studii teoretice și de exerciții practice, constituirea consiliilor locale profesionale (Maria Stoica, *Ion Maiorescu*, E.D.P., 1967, p. 83). Eforia școalelor este înlocuită, în 1861, prin Ministerul Instrucțiunii, mai apoi Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice (4 iunie 1862): la 24 aprilie, același an, Al. I. Cuza întărește propunerea de înființare a Consiliului superior al instrucțiunii.

¹¹ A. Motomanca, D. Buga, *Evoluția demografică a orașului București*, în „București“ IX, *Materiale de istorie și muzeografie*, 1972, p. 235.

¹² Raportul privind starea instrucțiunii publice în România de Sus, prezentat de Ion Maiorescu la sfîrșitul anului școlar 1859—1860, Arh. St. Buc., fond Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice (citată în continuare fond M.C.I.P.), dos. 311/1860, f. 81 și urm. La sfîrșitul anului școlar 1859—1860 erau 13 școli secundare în Muntenia și Oltenia, (inclusiv seminariile, Școala națională de medicină și farmacie, Școala centrală de agricultură și silvicultură), cu 110 profesori.

¹³ *Ibidem*, dos. 2666/1859, f. 46.

naziul al treilea ce este a se deschide în viitorul an scolastic se va denumi gimnaziul „Matei Basarab“ în memoria voievodului care a avut merite deosebite în dezvoltarea culturii românești ¹⁴.

Festivitatea de deschidere a gimnaziului „Gh. Lazăr“ a avut loc la 18 ianuarie 1860 ¹⁵. La festivitate au asistat reprezentanții Eforiei școalelor — A.T. Laurian, I. Maiorescu, S. Marcovici —, profesorii Colegiului „Sf. Sava“, elevii înscriși la noul gimnaziu și părinții acestora. În fața acestei asistențe numeroase, profesorul Constantin Adam, primul director al gimnaziului „Gh. Lazăr“, a ținut o cuvîntare înflăcărată în care a făcut elogiul operei și personalității patronului școlii. Figura marelui dascăl Gh. Lazăr a fost evocată în cuvinte patetice și privită ca un simbol al străduințelor naționale și culturale care erau și în 1860 la ordinea zilei ¹⁶. Cursurile gimnaziului au început efectiv în ziua de 19 ianuarie 1860 într-un local particular (casele lui Gh. Măcescu) din str. Jignița, în apropierea bisericii Sf. Nicolae. Mai târziu gimnaziul a fost mutat în localul de la Sf. Gheorghe Vechi unde a stat pînă în 1890 cînd va deveni liceu și se va instala în clădirea proprie în care funcționează și astăzi ¹⁷.

Primii profesori ai gimnaziului „Gh. Lazăr“ au fost: C. Adam, director și profesor de română și latină, Th. Ciocanelli, P. Popescu, C. Aristia, P. Alexandrescu, N. Bălășescu, Fr. Bonans ¹⁸. În iunie 1865 era același director la gimnaziu, alături de nouă cadre didactice ¹⁹. Peste 12 ani — în iulie 1877 — numărul profesorilor se ridicase la 12 și al elevilor la 178 ²⁰. În deceniile următoare, prin competența și seriozitatea profesorilor și prin rivna elevilor, acest gimnaziu va deveni unul din cele mai prestigioase din țară.

Gimnaziul „Matei Basarab“ își începe cursurile la 4 noiembrie 1860, pe ulița Caliței (astăzi Calea Rahovei), în casele lui Ion Urlățeanu. Mai târziu, prin transformarea gimnaziului în liceu, s-a închiriat și casa Tomiță Atanasovici, unde s-au mutat cele trei clase ale cursului superior. Într-un document aflat în biblioteca școlii (făcînd parte din donația prof. A. Nestor) se află următoarea însemnare: „În 3 noiembrie s-a deschis Gimnaziul „Matei Basarab“ pre Ulița Caliței în casele lui Ioane Urlățeanu unde s-au înființat 4 clase și în care m-am așezat ca profesore de a III-a și a IV-a de limba română, latină și istorie, după ce am fost profesore în gimnaziul „Sf. Sava“ de la

¹⁴ În „Monitorul Oficial“ nr. 147 din 7 decembrie 1859, apărea Ofisul domnesc din 25 noiembrie 1859, care prevedea înființarea gimnaziilor „Gh. Lazăr“ și „Matei Basarab“.

¹⁵ Ion Zamfirescu, *Monografia Liceului „Gh. Lazăr“ 1860—1935*. București, 1935, p. 47 și urm.

¹⁶ Vezi *O vatră de lumină (1860—1890)*. Schiță monografică a liceului „Gh. Lazăr“ din București. București, 1981, p. 39.

¹⁷ Petru Rășcanu, *Istoricul învățămîntului secundar*. Iași, 1906, p. 68.

¹⁸ *O vatră de lumină...* p. 33.

¹⁹ Arh. St. Buc., fond. M.C.I.P., dos. 798/1865, f. 20—21.

²⁰ *Ibidem*, dos. 3743/1877, f. 76.

anul 1852 pînă acum la 1860 ziua 3 noiembrie”²¹. În continuare, aceeași notă ne arată primii profesori ai școlii și cel dintîi director²².

Intr-un alt document (adresa liceului, cu nr. 193, din 1 aprilie 1893, către Ministerul Instrucțiunii Publice), se menționează: „În noiembrie 1860 s-a înființat Gimnaziul „Matei Basarab” compus din patru clase secundare clasice, începînd cursurile la 4 noiembrie 1860 (după condica de prezență), avînd un număr de 8 profesori și frecventat de 173 elevi și fiind așezat în vechiul local al gimnaziului „Sf. Sava”. Împărtășim opinia prof. Al. Iordache că data exactă a începerii cursurilor este 4 noiembrie 1860²³. La 15 noiembrie același an s-a înființat și internatul, cu 60 elevi bursieri.

Încă din primul an de funcționare, directorul gimnaziului „Matei Basarab” raporta Eforiei școalelor că „toți d-nii profesori își împlinesc datoriile cu esactitate, fără să lipsească sau să vie tîrziu la clase”²⁴. Doi ani mai tîrziu se luau măsuri și pentru combaterea absențelor elevilor. Extinderea pe care o cunoaște acest gimnaziu, capacitatea recunoscută a cadrelor didactice și afluența mare de elevi — care crește în fiecare an — creează posibilitatea înființării și a celor trei clase superioare. La 15 septembrie 1864 Consiliul permanent al instrucțiunii, constatînd că „numărul școlarilor care sunt înscriși în clasa a V-a, a VI-a și a VII-a gimnaziale este prea mare”, propune ministrului cultelor și instrucțiunii publice să ceară directorilor gimnaziilor „Sf. Sava” și „Matei Basarab” ca, „înțelegîndu-se” între ei „să-i împartă deopotrivă la amîndouă gimnaziile”²⁵. În același timp are loc și completarea corespunzătoare a corpului didactic²⁶, ajungîndu-se în 1865 la 18 profesori la „Matei Basarab”²⁷.

În anul școlar 1864—1865 — în virtutea legii instrucțiunii — gimnaziul „Matei Basarab” a fost ridicat la rangul de liceu. Astfel, în ordinea vechimii, după „Sf. Sava”, „Matei Basarab” este al doilea liceu din București. În anul 1866 a fost ales și primul consiliu școlar al liceului format din dirigînții celor șapte clase. Datorită prestigiului

²¹ *Anuarul Școlii Medii nr. 17 „Matei Basarab” pe anul școlar 1956—1957*, redactat de prof. Al. Iordache, directorul școlii și prof. Al. Marinescu, București, 1957, p. 9.

²² Profesorii claselor sînt: Ioan Șeicariu, clasa I; Ioan Băilescu, clasa a II-a; D. Capșea, clasele a III-a și a IV-a aritmetica; Alecu Pappu — caligrafia; George Rîureanu-director al gimnaziului și al pensionatului. (*Ibidem*, p. 10).

²³ *Ibidem*, p. 11.

²⁴ Apud. Petru Rășcanu, *op. cit.*, p. 66.

²⁵ Arh. St. Buc., fond M.C.I.P., dos. 586/1864, f. 2.

²⁶ În 1864, funcționau la această școală următorii profesori: P. Bădulescu, latină și română cl. I și a II-a; A. Nestor, latină și română cl. a III-a și a IV-a; B. Șeicariu, istorie-geografie cl. I—IV; N. Capșea — istorie naturală; E. Bacalogu-suplinitor; N. Bălășescu, religie; G. Zamfiropol, desen; E. Circa, latină-română cl. V—VII; Ep. Francudi, latină-elenă, cl. IV—VI; F. Robin, franceză; P. Ștefănescu, științele fizice, cl. V—VII; Florian Aaron, istorie, cl. V—VII; An. Roques, franceză, cl. V—VII; P. Limburg, L. germană; O. Biscontini, muzica vocală. În 1863 este numit director N. Verdeanu, la 4 septembrie 1864 I. Rîureanu, iar în vara anului 1865 este numit A. Nestor, transilvănean de origine. (*Anuarul Școlii Medii nr. 17...* p. 11.)

²⁷ Arh. St. Buc., fond M.C.I.P., dos. 553/1866, f. 2—3 și 16—17.

de care se bucura liceul, a crescut considerabil numărul elevilor²⁸, fiind nevoie pentru cuprinderea lor de clase divizionare (sucursale) ce se vor desprinde apoi — cu aprobarea Ministerului Instrucțiunii — formînd noi unități școlare. Așa se vor crea gimnaziile „Dimitrie Cantemir“ în 1868 și „Gh. Șincai“ în 1893.

În anii premergători reformei școlare din 1864, învățămîntul secundar (gimnaziu) era alcătuit din trei diviziuni : 1° divizia elementară cu clasele I—II (un fel de clase pregătitoare pentru gimnaziu); 2° divizia umanităților (clasele „umanoare“), compusă din clasele III—V; 3° divizia superioară, clasele VI—VII, bifurcată în două secții : a) secția literelor și b) secția științelor (la secția literelor exista și clasa a VIII-a, sub numele de „clasă de retorică“).

Pentru gimnaziile se prevedea, în general, studierea următoarelor obiecte de învățămînt :

Diviziunea elementară. Clasele I—II : limba română, limba latină, limba franceză, religia, muzica vocală, geografia și istoria patriei, scrierea și calculul, zoologia și botanica, caligrafia și desenul ;

Diviziunea umanităților. Clasa a III-a : româna, latina, franceza, germana, aritmetica, istoria naturală, geografia, istoria universală, religia, desenul liniar și muzica vocală ; Clasa a IV-a : limba latină în paralel cu limba română, franceza, greaca, aritmetica și elemente de geometrie plană, istoria naturală, geografia și istoria, religia, desenul și muzica vocală ; Clasa a V-a : limba latină „în paralel cu cea română“, franceza, germana, greaca, religia, istoria și geografia, geometrie și elemente de algebră, istoria naturală (zoologia și botanica), desenul și muzica vocală ;

Diviziunea superioară. Clasa a VI-a, secția literelor : latina, franceza (literatură și stil), germana, greaca, româna, fizica și chimia, religia, istoria și geografia. Clasa a VI-a, secția științelor : franceza, istoria și geografia, religia, algebra, geometria, fizica și chimia, cosmografia, desen topografic și peisaje. Clasa a VII-a, secția literară : latină (exerciții cu versificație și literatură latină), franceza (literatură), germana (literatură), greaca (literatură), logica și morală, cosmografia, religia și italiana. Clasa a VII-a, secția științifică : franceza, algebra superioară, religia, logica și morală, istoria naturală (anatomia și fiziologia animalelor și plantelor), zoologia, trigonometria, fizica și chimia, desenul. Clasa a VIII-a — numai secția literară : retorică, literatura română, latina, franceza, italiana, germana, greaca, istoria filozofiei, istoria naturală și economia socială²⁹.

La gimnaziile din orașul București, față de planul general de învățămînt, se studia caligrafia în clasa I, în clasa a II-a se înlocuia caligrafia cu desenul, iar în clasele a III-a și a IV-a se studia fizica.

²⁸ În anul școlar 1875—1876, de pildă, au frecventat liceul 396 de elevi, din care 106 în clasa I (*Ibidem*, dos. 3203/1876, f. 43).

²⁹ Vezi această programă, care a intrat în vigoare în anul școlar 1858—1859, la Petru Rășcanu, *op. cit.*, p. LXIV—LXVI.

În raportul trimis la 28 septembrie 1860 ministrului instrucțiunii publice din București, Ion Maiorescu, noul director al Eforiei școlilor, făcea cunoscut că Eforia s-a preocupat de reorganizarea școlii de agricultură de la Pantelimon cu concursul unor specialiști. Se ajunsese la un proiect de reorganizare, anexat raportului. Proiectul începea cu o prezentare a scopului școlii, care consta în formarea de „conducători pricepuți în problemele agriculturii“. Instrucțiunea teoretică și practică cuprindea mai multe obiecte de studiu care, după cum preciza Ion Maiorescu, „se împreună în următoarele profesuri: profesura de agromonomie și economie rurală, de botanică și silvicultură; profesura de fizică, chimie și tehnologie; profesura de zoologie și zootehnie (partea veterinară): profesura de geometrie, mecanică și agrimensură; profesura de contabilitate; profesura de l. franceză; profesura de cultura duzilor și profesura de conducerea practică a lucrărilor (articolul 3 din proiect)“. Articolul 4 obliga pe profesor să predea obiectele la care au fost repartizați în numărul de ore și de zile specificate în programul stabilit de Eforie. În viitor urmau să fie admiși numai absolvenți a două clase de școală reală sau absolvenți ai gimnaziului inferior.

Proiectul aducea îmbunătățiri și administrației școlare, prin înființarea unui Consiliu de agricultură compus din directorul școlii (ca președinte) și profesorii de agricultură, botanică, silvicultură, fizică, chimie, tehnologie, zoologie, zootehnie și cultura duzilor (art. 7). Consiliul urma să țină conferință o dată pe săptămână, simbăta, și avea îndatoririle de a formula dispoziții pentru menținerea ordinii și disciplinei în școală, de a dezbate proiecte și propuneri pentru îmbunătățirea administrației. Directorul școlii era obligat să se ocupe de internat, de fermă, să execute dispozițiile Eforiei și să raporteze acesteia despre folosirea fondurilor. Proiectul de reorganizare a Școlii agricole de la Pantelimon era semnat de Ion Maiorescu, Petrache Poenaru, S. Marcovici și A. T. Laurian³⁰.

Tot din anul 1860, Eforia ia și unele măsuri menite să democratizeze Pensionatul domnesc de fete, să-l apropie de celelalte școli de stat. În consecință, crește considerabil numărul bursierilor, ajungând la 80 în anul 1861, și se reduce numărul „solventelor“³¹. Se introduc, totodată, semibursierele, un procedeu nou menit să încurajeze învățătura fetelor: statul plătea jumătate din cheltuiala întreținerii și școlarizării, iar părinții elevilor cealaltă jumătate. Din 1863 s-a reglementat primirea bursierilor în toate internatele, în funcție de situația materială, condițiile de admitere fiind publicate mai târziu și în „Monitorul Oficial“³². Cei care nu obțineau în cursul anului școlar note bune

³⁰ Arh. St. Buc., fond M.C.I.P., dos. 369/1860, f. 43—44.

³¹ Monografia Liceului de filologie-istorie „Zoia Kosmodemianskaia“, 1852—1977, p. 8.

³² Vezi „Monitorul Oficial“ nr. 175 din 1865.

și foarte bune pierdeau bursa și pentru a o recîștiga trebuiau să dea un nou concurs în septembrie, concurs la care se înscriau și alți elevi, inclusiv cei din clasa I. Astfel, la concursul din septembrie 1864 pentru obținerea burselor „la internatele statului” din București, după examinarea elevilor și a situației materiale a părinților acestora au fost declarați admiși 52 de candidați (deși locuri erau mai multe), din care 30 din clasa I, 18 din clasa a II-a și 4 din clasa a IV-a.³³

„Pensionatul domnesc de fete” devine „Institutul de fete al statului (Blaremburg)”, după numele directoarei Eliza Blaremburg care a condus timp de peste 5 ani această școală. Din 1861 școala apare tot mai frecvent sub denumirea de „Școala Centrală de fete”. Numele acesta a persistat și în secolul XX (exceptînd o scurtă perioadă de la sfîrșitul veacului trecut cînd s-a numit „Școală normală de institu-toare”) ³⁴.

Un eveniment deosebit în viața Școlii Centrale de fete l-a constituit vizita doamnei Elena Cuza, patroana școlilor de fete din Principatele Unite, cu prilejul împărțirii premiilor la 1 iulie 1862. Premiile, constînd din cărți, cuprindeau și lucrări ca: *Istoria românilor* de A.T. Laurian, *Traian în Dacia*. „Magazin Istoric pentru Dacia”, *Faptele eroilor* ș.a. La această festivitate, adresîndu-se doamnei Elena Cuza, G. Crețeanu, ministrul Instrucțiunii Publice, a spus: „Măria Ta, ați fost patroana școlilor din Moldova: astăzi, cînd amîndouă țările sînt unite, sperăm că Veți patrona toate școlile de fete”. Doamna Elena Cuza a răspuns: „Simț cea mai mare bucurie cînd vin să încununez meritul junelor eleve care sînt fericirea familiilor și speranța patriei noastre” ³⁵.

În Școala Centrală de fete se da o mare atenție limbilor străine și muzicii (pianului). Limba franceză începea din primul an de studii și în această limbă se predau și celelalte obiecte. Abia în 1862 Ministerul Instrucțiunii Publice a impus ca istoria și geografia să se predea în limba română. Tot din 1862 s-au introdus registre de prezență pentru profesori și s-au luat și alte măsuri pentru ridicarea nivelului studiilor. În același timp, avînd în vedere nivelul la care ajunsese procesul de învățămînt din școală, se pune condiția ca elevele care vor fi admise, să fi absolvit cel puțin două clase elementare ³⁶. Măsurile de reorganizare a școlii au continuat în anii 1863—1865. Ministerul Instrucțiunii Publice a căutat să schimbe caracterul școlii — considerată oarecum particulară — și să oblige pe directoare să nu mai primească alte eleve „stipendiste” în afara celor întreținute de stat; de asemenea, i s-a cerut directoarei să prezinte periodic conturile de cheltuieli ale școlii. Nefiind de acord cu aceste măsuri, directoarea Eliza Blaremburg și-a dat demisia ³⁷. La conducerea Școlii Centrale de fete au trecut pentru

³³ Arh. St. Buc., fond M.C.I.P., dos. 537/1864, f. 85 și 100.

³⁴ Petru Rășcanu, *op. cit.*, p. 155—156.

³⁵ Apud *Monografia liceului de filologie istorie...* p. 9.

³⁶ Petru Rășcanu, *op. cit.*, p. 155.

³⁷ *Ibidem*, p. 156.

scurt timp alte directoare : Paulina Zaharescu, L. Favre, Paraschiva Crainicu³⁸ ș.a., iar în 1868 a fost numită Suzana Băicoianu care va sta pînă în 1885.

O dată cu aplicarea legii instrucțiunii din 1864 Școala Centrală de fete devine școală secundară de stat, cu o durată de funcționare de 5 ani și o programă de studiu adecvată. Selecționarea elevelor nu se va mai face după naștere, după averea ori meritele părinților cum se făcuse în trecut (cînd școala aceasta fusese un fel de monopol în favoarea unui număr restrîns de eleve din clasele avute), ci prin concurs, din rîndul absolventelor a patru clase primare, cu sau fără mijloace materiale atît din București cît și din provincie. Școala era încadrată cu profesori ca : Sava Somănescu, Marin Mihăescu, Grigore Lascu, Ion Diacovici, Constanța Dunca ș.a. Este de menționat că, în noiembrie 1864, Constanța Dunca s-a prezentat în mod strălucit la concursul pentru ocuparea postului de profesoară de pedagogie și metodică la Școala Centrală de fete, impresionînd comisia de concurs prezidată de I. Zamolmit³⁹.

Programa de studiu a Școlii Centrale de fete — recomandată în 1868 de Consiliul instrucțiunii drept model și pentru celelalte școli secundare de fete din țară — cuprindea în primele clase : elemente de catehism, de istorie sacră, elemente de gramatică română, geografia țărilor române, limba franceză, caligrafia și desenul, lucrul de mină. În clasele următoare („secțiunea superioară“) programa cuprindea : religia, geografia și istoria, științele naturii, matematica, franceza, germana, româna și desenul⁴⁰. Clasa a V-a era consacrată în special perfecționării limbilor străine. Cursurile, la toate clasele, se făceau numai dimineața, timpul de după-amiază fiind rezervat lucrului de mină.

În anul 1862 a luat ființă în București, într-o clădire din Cotroceni (azi Șoseaua Panduri), o instituție didactică sui-generis, de grad secundar, care avea menirea de a acorda ocrotire fetelor orfane. Este denumită Azilul „Elena Doamna“, fiind o ctitorie a soției domnitorului Cuza, în administrația Eforiei spitalelor. Elevele erau repartizate în două secții (diviziuni) : profesională și pedagogică. La secția pedagogică se pregăteau învățătoare pentru școlile rurale, institutoare pentru școlile urbane și educatoare. La secția „profesională“, elevele erau instruite în special în țesături⁴¹. Beneficiind de importante donații testamentare. Azilul „Elena Doamna“ se va dezvolta după 1877, devenind o școală secundară de prestigiu.

Dintre toate școlile secundare bucureștene, cea mai mare dezvoltare au cunoscut-o — în anii imediat următori Unirii Principatelor —

³⁸ Arh. St. Buc., fond. M.C.I.P., dos. 361/1866.

³⁹ *Ibidem*, dos. 600/1864, f. 1—2.

⁴⁰ Arh. St. Buc., fond. M.C.I.P., dos. 163/1868, f. 64—69.

⁴¹ Ion Cojocaru, *Începuturile învățămîntului tehnic și profesional în Moldova și Țara Românească*, București, 1967, p. 16.

Colegiul „Sf. Sava“ și Școala națională de medicină și farmacie. Colegiul „Sf. Sava“ — numit și Gimnaziul „Sf. Sava“, iar din 1864 Liceul „Sf. Sava“ — avea în 1860 un număr de 437 elevi și 30 de cadre didactice, printre ele figurând profesori de mare prestigiu ca : A. T. Laurian, Aaron Florian, I. C. Massim, Em. Bacaloglu, V. Boerescu, I. Zalomit, I. Maiorescu, ultimii trei asigurând și direcția școlii între anii 1859—1864⁴².

Colegiul „Sf. Sava“ era unica școală secundară cu 8 clase. De altfel, pînă la 1864, acest colegiu cuprindea toate cele trei trepte de învățămînt : primar, secundar și superior. Elevii puteau să înceapă studiul la 7 ani și să-l termine, în aceeași instituție, la 20 de ani, primind și titlul academic. Acest lucru era posibil întrucît, începînd din toamna anului 1859, pe lîngă colegiu s-au înființat, treptat, facultățile de științe juridice și politice, de filozofie, iar apoi școlile superioare de științe și de litere. Astfel, pentru pregătirea cadrelor didactice necesare învățămîntului secundar, prin decretul domnesc din 8 octombrie 1863, se instituie, în localul Colegiului „Sf. Sava“, o școală superioară de științe : matematică, fizice și naturale ; iar la 30 octombrie, același an, tot prin decret, ia ființă o școală superioară de litere pentru limbi clasice, moderne, literatură, filozofie, istorie și geografie⁴³.

În anul următor, la 4 iulie 1864, un nou decret al domnitorului Cuza consfințește transformarea celor două școli superioare de la Colegiul „Sf. Sava“ în facultăți de științe, de litere și filozofie, care, împreună cu Facultatea de Drept, vor forma Universitatea București⁴⁴. Înființarea Universității bucureștene era un act de mare însemnătate în dezvoltarea științei și culturii românești, în special a învățămîntului superior.

Prin desprinderea școlilor superioare, Colegiul „Sf. Sava“ pierde însă o mare parte din așezămintele sale culturale (inclusiv noul local), păstrîndu-și doar internatul, o parte din profesori și elevi. Aproape toți profesorii menționați au trecut la Universitate⁴⁵.

O dată cu aplicarea legii instrucțiunii din 1864, Colegiul „Sf. Sava“ a devenit Liceul „Sf. Sava“, avînd 7 clase ca și celelalte licee din țară. Din statele de prezență ale personalului didactic pe luna octombrie 1865, rezultă că Liceul „Sf. Sava“ avea atunci 19 profesori și anume : V. Stilescu (română și latină), M. Iacomî (română și latină), D. Ionescu (istorie și geografie), Z. Herescu (matematică), M. Drăghiceanu (naturale și fizică), protosinghelul Benjamin (religie), Oliver (desen), Al. Tănăsescu (franceză), I. Colocotide (elină), I. C. Massim (latină, română și retorică, clasele V—VII), P. I. Cernătescu (istorie și geografie, clasele V—VII), A. Bărănescu (matematică, clasele V—VII),

⁴² M. Popescu, *Colegiul național „Sf. Sava“, cea mai veche școală românească*, București, 1944, p. 200 și urm.

⁴³ „Monitorul, jurnal oficial al Principatelor Unite“, nr. 219, din 2 noiembrie 1863.

⁴⁴ *Universitatea București*, Editura didactică și pedagogică, București, 1964, p. 24—25 ; Vezi și Nicolae Iorga, *Istoria învățămîntului românesc*. E. D. P., București, 1971, p. 321—322.

⁴⁵ M. Popescu, *op. cit.*, p. 222.

D. Antonescu (matematică și fizică, clasele V—VII), I. Zalomit (filozofie, clasele VI—VII), Ant. Roques (franceză, clasele V—VII), O. Spinozola (italiană, clasa a VII-a), R. Neumeister (germană, clasa a VII-a), B. Franchetti (muzică vocală), N. Verdeanu (director al liceului și internatului)⁴⁶.

Pe lângă profesori, în statele de prezență mai figura un numeros personal auxiliar : pedagogi, maiștri de gimnastică, îngrijitori de clasă, servitori ; apoi: copist, econom, garderobier, bucătar, portar, rîndaș etc. ; în total 21 de persoane⁴⁷. Directorul raporta Ministerului Instrucțiunii că la internat au mîncat zilnic, în luna octombrie, între 80—88 persoane, cheltuindu-se cu hrana 3078 lei⁴⁸. Este de menționat că profesorii aveau un salariu lunar de 1000 lei, iar cei cu o vechime mai mare, de pildă Massim ori Zalomit, aveau 1200 lei.

Școala națională de medicină și farmacie, impulsionată și de energia și zelul directorului ei — doctorul Carol Davila — a luat amploare după 1859. În cadrul ei s-a înființat în 1860 o secție sau școală de farmacie, iar în 1861 o secție sau școală veterinară pentru specializarea elevilor. Școala scotea farmaciști, subfarmaciști, subchirurgi și, în general, medici militari care, după o specializare de doi ani în străinătate, își puteau lua licența ori doctoratul în medicină⁴⁹.

Absolvenții Școlii de medicină și farmacie, care se supuneau examenului de bacalaureat în fața comisiei de profesori, instituită în acest scop, erau declarați „bacalaureați în științele fizice și naturale“. Obiectele de examen erau : fizica, cosmografia, chimia, mineralogia, geologia, botanica, zoologia și anatomia. În dosarele de arhivă sînt numeroase certificate nominalizate — mai ales din anii 1864—1865 — în care se atestă că absolvenții respectivi au trecut „astăzi examenul de bacalaureat în științele fizice și naturale“, conform regulamentului școlii. Pe fiecare certificat se menționează data examenului, numele candidatului și al membrilor comisiei și notele obținute la examen. Certificatele sînt semnate de directorul școlii, C. Davila.⁵⁰

Școala de medicină și farmacie era frecventată de elevi din țară și din străinătate. Dintr-un tabel statistic înaintat de Carol Davila ministrului Instrucțiunii Publice, la 24 martie 1864, rezultă că, pînă la acea dată, școala fusese frecventată de 368 de elevi. Dintre aceștia 236 erau din Muntenia, 36 din Oltenia, 59 din Moldova, 10 din Transilvania, 15 din Bulgaria, 9 din Rumelia, 3 din Franța. În acel moment erau în școală 107 elevi la medicină, 27 la secția farmacie și 39 la secția veterinară ; mai erau externi, prin concurs, 22 în medicină și 7 în farmacie. Se precizează apoi că Școala de medicină, după titluri, a dat

⁴⁶ Arh. St. Buc., fond. M.C.I.P., dos. 794/1865, f. 82.

⁴⁷ *Ibidem*, f. 283—284.

⁴⁸ *Ibidem*, f. 304.

⁴⁹ *Ibidem*, dos. 734/1865, f. 197.

⁵⁰ *Ibidem*, dos. 528/1864, f. 3—29 ; dos. 734/1865, f. 336—345.

pînă atunci „doi doctori în medicină, 7 sînt aproape să obțină acum diplomă în Facultatea de medicină din Paris și din Turcia, 7 licențiați în medicină și 29 bacalaureați în științe“. După poziția lor, 70 absolvenți ocupă funcții de medici de regiment clasa a II-a, 51 funcții de medici de batalion clasa I și a II-a, 80 sînt chirurghi în armată și în serviciul civil, 24 sînt externi la spitalele militare și civile. Iar „secția veterinară (în al treilea an de la fondare) a dat 11 subveterinari în armată⁵¹. Acest tabel statistic constituie un adevărat bilanț al realizărilor școlii.

•

Între anii 1859—1864 s-au făcut, așadar, progrese importante și în domeniul culturii și învățămîntului. În orașul București, devenit capitală a tinărului stat român, se pun bazele unui mare număr de instituții de educație și învățămînt atît înainte de anul legii instrucțiunii, cît și în perioada de aplicare a acestei legi generale a învățămîntului, care a durat pînă în 1898. În fond, în acești ani, începe să se constituie un adevărat sistem de învățămînt modern de toate gradele — primar, secundar, tehnic, profesional și universitar⁵².

⁵¹ *Ibidem*, dos. 528/1864, f. 64—65.

⁵² Acad. V. Malinschi. *Din trecutul învățămîntului economic. Contribuții la istoria învățămîntului românesc (1800—1944)*. Editura Academiei R.S.R., București, 1978, p. 32—33.